

צל החרדה

מאת מרים אורן

מרמות על תחילה של איוו פתיי
חת גואלת, על סימני החלמה מ"
מחלה נפשית ממושכת.

הספר מתחיל בסצינה סמלית:
ציפור מתפרצת לחדר-השינה. כ"
מובן, הציפור היא פחד, שואה,
המוות עצמו. בעל-הבית מנסה
לגרשה. ההתמודדות בינו ובין ה"
ציפור גדושה ריגשה מופרזה, ש"
בכל-זאת מסתיימת ברגיעה. ב"
המשך הבוקר הלך מר נדב, ה"
מתאושש ממחלה פסיכומאטית
מובהקת, לבית-הספר. שם מתברר
לו כי תלמידיו יצאו לחפור מסל"
טים. "איפה אתה חי, מר נדב?"
שואלת אותו המזכירה. או פונה
מר נדב והולך לחוף הים. למחרת
הוא ניגש לצירות ארץ הולדתו,
כדי לטפל בתביעת פיצויים. היום
הבא מוקדש לביקור בקופת-חוי
לים. אחרי כן ניסעים מר נדב
ואשתו לאיזה מלון, כי הוא זקוק
למנוחה על מנת להרגיע את עצי
ביתו. אשתו חזרת הביתה למחר
רת. הוא חוזר יום אחרית.

זהו, בערך, מה שקורה במסי"
גרת הסיפור. אך ברור, שאין ה"
אירועים האמורים המוצגים כאן
אלא שלד שעליו מתפתחות רקמות
על גבי רקמות של חוויות. ב"
חוויות אלו שזורים סמלים ולפעי"
מים גם הזיות. התוכן האמיתי של
הספר, שהוא, בעצם, התרחשויות
הנפש של אדם רגיש ומסובך,
נמסרות בעזרת תגובות החושים
לגבי גירויים חיצוניים שונים.
הנה כך רצוף הספר כולו חוויית
חושיות, שבאמצעותן עולה בפני"
נו עולם של התרחשויות-נפש.
בלי הרף שומעים אנו קולות:
תקתוק מכונת-כתיבה, גרירת אר"
גזים, שקשוק בקבוקים, כוס מת"
נפצת, המיית-הים, חביתה משמי"
עה פיצוחים חדים בתוך מחבת,
ינשופים צוחכים, נקרנים קוראים,
גונג מצלצל, פעמוני כנסייה מצלי"
צלים. כאן אפילו השקט מצלצל:
"צילצל פעמון כאילו השקט מצלי"
צל". קולות, קולות, קולות, איך
אפשר להזכיר את כולם?

כמו כן מפורטות בזה אינסוף
של תחושות גופניות: קר לגיבור,
חס לו מדי, צפוף לו, נוח לו, מיץ
קריר מתלחלח בין אצבעות רגליו,
עשן צורב את עיניו מבעד למשי"
קפיו, פתאום מתעוררת בו סיי"
דה, פתאום פושט באבריו רפיץ
מתוק. אפשר להוסיף לכך גם את
הרגישות לגבי גירויי אור שינים,
קשה למצות את הערכים שמפיק
יעוץ-קסט ממראה עיניו. הספר
מלא תמונות רבות ושיגות: תמור
(סוף בעמ' 7)

"צל הציפור", מאת איתמר
יעוץ-קסט. הוצאת "עקר", תשל"א.
סיפור עלילה יש לו מסגרת
טבעית: המעגל נפתח עם תחילת
השתלשלת האירועים ונסגר עם
הגיעם אל הסוף הטוב או המר.
לעומת-זאת, רומן המספל בהתי"
רחשויות הפנימיות של גיבוריו,
כמו עיסק בחומר נוזלי. חיי ה"
נפש אינם מתחילים בנקודה מסוי"
ימת. כשם שאין הם חותרים אל
נקודה מסויימת. הם פשוט זורמים
להם לכל הכיוונים. ובכל-זאת, גם
סופר הטובל במי תהום, נזקק ל"
מסגרת כלשהי.

ב"צל הציפור", שרובו עוסק
בהתרחשויות פנימיות, מסתמנת
מסגרת ברורה למדי: הזמן שבו
עובר הגיבור ממצב של אדישות
גמורה לגבי הנעשה בארץ, למצב
של פתיחות מודעת לגביו. ה"
עובדה שהימים המגוללים לפנינו
הם ימי "תקופת ההמתנה" שלפני

ספרי מקור

מלחמת ששת הימים, מחריפה את
משמעות הדברים.

היעדר העירנות של הגיבור, מר
נדב, לגבי המצב בארץ, ניכר כבר
מהדפים הראשונים. מתוך שיחתו
עם אשתו, מר נדב, מניצילי ה"
שואה, הוא סופר המתפרנס מן
ההראה, אשתו ילידת הארץ, ה"
רדיו מקולקל והאשה מתאוננת:
"דווקא בימי מתיחות אלה, כש"
הוא דרוש במיוחד". מר נדב מיכן
להביאו לתיקון. אך ברור הדבר,
שהוא מציע לעשות זאת רק כדי
להגיה את דעת אשתו. לו עצמו
אין הרדיו חסר כלל.

קול הרדיו חוזר ימשחלב ב"
התרשמויות של מר נדב שוב ו"
שוב. פעם מגיע הוא אליו, "כאילו
ממרחק אין קין, כאילו מכסו ה"
אדמה". ובהמשך הספר: "נשמע
קולו של איזה קריין רדיו מבעד
לחלונות נעלמים. נדמה הוא דיבר
על פינזי כוחות האו"ם מאיזה
מקום". רק בסוף הספר, רק כי
אשר מגיע קול הרדיו לאוזניו
של מר נדב בפעם האחרונה,
משתנה התגובה על כך בתכלית
השינוי: "כחיון אצל השכנים פתי"
הו רדיו, שמעתי היטב את החד"
שות, את כל מהדירות החדשות".
כמובן, האדישות לגבי גורל ה"
ארץ מסמלת את הסגירות המוח"
לטת לגבי העולם בכלל, והעובדה
שבסופו של דבר החל מר נדב
לגלות עירנות לגבי החדשות,

צל החרדה

— אין לת ילדים. במקום זה היא מחזיקה בחדרת ציפור מלאכותית. מרתא חוזרת ומציירת את עצמה בלבד. „כל ציוריה הם זאריאציות על מרתא“. כלומר: אין בה שום פתיחות לגבי חסביבה, לגבי הייחוס הוורמיס בהוות. מרתא ארי מרת: „לרכב על איטניים לא שור כחים.“ מרתא איננה שוכחת. כו" לה מושרשת בעבר, כולה מוכת פחדים. יותר מכל היא חוששת למות ביחידות. משום כך, שלא כמר לאון, אין היא שואפת לברוח מן הארץ בשעת הסכנה. כשמי עורר בה קול הצוברים את חרדי תה האיימה, שמעולם לא השתתף ררה ממנה, היא בורחת. אך לא מן הארץ אלא מן העולם. מרתא מאבדת את עצמה לדעת.

אכן, מרתא היא האשה המופי עה בחלום של אשתו של מר נדב ומאיימת עליה לגזול את בעלת ממנה. במלים אחרות: מרתא היא אותו חלק בנפשו של מר נדב, המושך אותו אל העבר. המאבק בין שתי הנשים הוא המאבק בין ההווה ובין העבר. בין סמל הייחוס ובין סמל המוות.

בסופו של דבר נוחלת מרתא תבוסה. היא מתה. מתה בנפשו של מר נדב עד כדי כך, שהוא יכול לומר: „היא באה אל עיני נפולת ממשות“.

מר נדב אורז את חפציו הי מעטים וממש בורח מהמלון. כי אשר הוא מגיע הביתה, מתברר לו שאשתו יצאה להביא את בתו מבית-הספר. היא מצפה לשובן בקוצר-רוח. בינתיים בוקע מדירת השכנים קול הרדיו, ובפעם הראשונה שונה מקשיב מר נדב לחדשות. והוא מעיד על עצמו: „שמעתי את החדשות, את כל מהדורת הי חדשות“.

בפעם הראשונה פורץ מר נדב את הסגירות שלו לגבי השילם החיצוני ומגיע לכלל הזדהות עם גורל הארץ — שתיא מולדתו הי חדשה, ולכלל הארמוניה שלמה עם אשתו ובתו — שהן ההיות והעתיד, החיים עצמם.

„צל הציפור“ היא יצירת הי עשוייה מלאכת מחשבת, נקייה מי מלל ומדייקת בסמלים. יצירה שי המתח שלה עולה ויורד, עולה ויורד, בקצב פנימי שאינו מתרוסף מן ההתחלת המרה ועד הסוף הי טוב.

מרים אורן

(סוף מעמ' 3)

נות ריאליסטיות יזמויות. לי משל: משפחה קטנה סועדת במטי בח. תמונות גרוסקאיות משוה קסקאיות, למשל: דמיות אנשים במשרד של צירות זרה. יפות מכל הן התמונות המופיעות בהזית. נדמה כאילו בסוף עליהן משהו חלומי, קסום.

נתון נוסף הבולט בספר, הם הזכרונות מן העבר. כיוון שמר נדב עוסק בחיבור ספר זכרונות על השואה, הרי זה לגיטימי ואפילו טבעי, שמדי פעם בפעם ישלבו שורות מכתבידו בשיגרת ימיו. אם נתבונן בקטעים האלה, ניווכה שתפקידם הוא לא לתאר את העבר אלא לתת פשר להתנהגותו, רגשותיו ותגובותיו של מר נדב בהווה. בעזרת הקטעים מן העבר אפשר להבין את הספר נותר של נדב, את פחדנותו, את אי הבטחון שלו ואת תסביכו הי עיקרי — אי היכולת לשמוח את שמחת הרגע בבואו, אי יכולת הנובעת מן ההרגשה שמעבר לי דלת, בפינת הרחוב, תמיד רוצים את חייו.

למעשה, מתברר יותר ויותר, שי ספר „נזולי“ זה בכל-זאת טוב סביב נושא מפורש למדי, שאפי שר להגדירו בערך כך: כיצד משפיע העבר על חייו של אדם רגיש, שכמה משנות ילדותו עברו עליו במחנות הסגר.

כדי לחשוף את הנושא בשליו מות מירבית, קורא הסופר לעזרי תו דמיות, שהן כעין פרסוניפרי קציה של צדדים מסויימים בנפש גיבורו.

באחד הדפים צץ לנגדנו איזה מר לאון, שכמו מר נדב גם הוא מניצולי השואה, וגם הוא יצור מיוחד החי תמיד בהרגשה שבכל רגע עלול הכל להתמיסט. בתנאי המתהוות של תקופת ההמתנת הושש לאון כל כך מפני המלחמה, עד שהוא מחליט לעזוב את הי ארץ ומשדל גם את מר נדב לעשות כך. בלי ספק הוא נותן ביטוי לרצון המודחק של מר נדב לברוח מהארץ, אשר בשלב זה בחייו עדיין אין הוא מזדהה עם גורלה.

לעומת דיוקנו של מר לאון, הי איש הגרוטסקי והחומרני (מתווך דירות לפי מקצועו), מופיעה מרי תא, האשה הטראגית והמפלאה. מרתא היא יצור ללא עתיד